

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 2018

Sayfa: 955-979

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[04-04-2017] – [30-04-2017]

Kürt Siyasi Hareketlerinin Kürt Aile Sistemi Üzerindeki Dezenformasyonu ve Örselenmiş Gençlik*

Adem PALABIYIK

Dr.Öğr.Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl.
Asst.Prof., Mus Alparslan Univ. Faculty of Science and Letters Department of Sociology

Orcid ID: 0000-0002-9209-9313

adem.palabiyik@hotmail.com

Öz

Kürt kadınlarının, modernleşmenin/demokratikleşmenin bir tezahürü olarak gösterilmesi hem aile, hem din/dindarlık hem de çocuk yetiştirilme tarzına uygun bir sosyolojik yapıyı barındırmaz. Çünkü Kürtlerin kadim tarihinden beri İslamiyet ile olan alakaları bilinmesi ile Kürt annelerinin başlarının örtülü olmasına ve hemen her evde bir Kur'an-ı Kerim bulunmasına rağmen şu an tarih tersinden işletilmektedir. Farklı sosyalist ve seküler merkezlerden alınan komutlarla kadınların siyasileştirilmesi şimdi olmasa dahi ileriki dönemlerde olumsuzdan çok olumsuz bir etki yaratacak gibidir. Din anlamında yaşanan dezenformasyonun Kürt gençliği – (YDG-H gençliği bunun en bariz örneğidir)- üzerinde yaratacağı tahribatlar ise Kürt siyaseti ve ülkemiz açısından da önlenemeyecek aşamalara gelebilir. İşte bu makale de bizim üzerinde durduğumuz konu Kürt kadınlarının siyasileştirilmesi ve bu siyasileştirmenin Kürt ailesine ve de dindarlığa verdiği tahribat ve Kürt aile geleneğinin geleceği konusunda duyduğumuz endişeyi dile getirmek amacı taşıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Aile, Kürt Siyaseti, Çocuk, Sekülerleşme.

Disinformation of the Kurdish Political Movements on the Kurdish Family System and Traumatized Youth

Abstract

Kurdish women as a manifestation of modernization/democratization, does not have a sociological structure that is suitable for family, religion/religiosity and child-rearing style. Because; despite the fact that the Kurds have been familiar with Islam since immemorial times and that, the heads of Kurdish mothers have been covered and a Qur'an has been found in almost every house, the history is now reversed. The politicization of women with the commands taken from different socialist and secular centers is likely to have very negative impact on future periods, even if not today. The destructive effects of the disinformation regarding religion on the Kurdish youth (YDG-H youth is the most obvious example of this) (YDG-H: Patriotic Revolutionary Youth Movement Turkish: Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) may come at a stage that cannot be prevented for Kurdish politics and our country. Moreover, in this article, we will aim to express our concerns about the politicization of Kurdish women, its destruction of the Kurdish family structure and religiosity, and the future of the Kurdish family tradition.

Keywords: Maternity, Family, Kurdish Politics, Secularization, Child.

*Bu makale, 2014 yılında Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji bölümünde tamamlanan "Barış ve Demokrasi Partisi (Devletsiz Uluslaşmanın İnşa Sürecindeki Etkisi)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Kadim bir tarihe sahip olan aile kavramı ve bu kavramın türettikleri, modern dünyanın şartlarına uyum sağlayabilme adına çeşitli evirilmeler göstermiştir. Bu evirilmeler belirli bir düzeyde olumlu gelişmeleri meydana getirirken bir yandan da olumsuzlukları peşinden sürüklemektedir. Aile kavramının sahip olduğu mahrumiyet ve masumiyetlik olguları modernleşmenin etkisiyle zarar görürken diğer taraftan aile içindeki bireylerin söz hakkının günden güne artması bir anlamda olumlu bir gelişim ve değişim olarak algılanabilir. Bu algılanmışlıkla kasıt ise ailelerin kırdan ziyade kentli bir forma bürünmeleri ve bu form vasıtasıyla açılanıp, sosyolojik olarak analiz edilebilmeleridir. Bu değişimin özellikle geçerli olduğu Kürt aileler, modern zamanların getirdiği sosyolojik yaptırımlarla gündelik hayata entegre olabilmek adına hem masumiyet hem de mahrumiyetten kayba uğramış ya da uğratılmıştır. Bu kayba uğramanın en çok görüldüğü Doğu ve G.Doğu'daki Kürt aileleri ise güncel zaman sosyolojisinin diline tabi olabilmek adına yukarıda ifade ettiğimiz iki kavramdan uzaklaşmaya/uzaklaştırılmaya başlamıştır/başlatılmıştır. Bu dile tabi olmanın en önemli belirtisi ise güncel anlamda takip edilen Kürt siyasetine dahil olmaya olan meyildir. Kürt kadınlarının, aile içinde bir anne inisiyatifi almaktan çok siyasi mekanizmalara dahil olması ve beklide dahil edilmek istenmesi, aile kavramının sahip olduğu mahremiyet ve masumiyete olumsuz etki yapmaktadır. Bu etki beraberinde mahremiyet ile özdeşleşmiş din olgusunu da tahrip etmektedir, işte bu tahribatın beraberinde gelen yozlaşma özellikle Kürtler ve Kürt aileler için gelecek açısından risk topluma gönderme yapmaktadır. Ailenin herhangi bir siyasi işlevi olmayacağı gibi çocukların geleceğini etkileyebilecek olumsuz gelişmelerden kaçınması da güncel hayat adına oldukça önemlidir. Yaşanan olumsuzluklar, çocukların geleceklerinin şekillenmesinde negatif bir rol oynarken aynı zamanda bu tür ailelerde yetişen çocukları da toplumun dışına itmektir. Öteki olarak konumlandırılan ama buna rağmen savunmasız kalan çocukların, aile sıcaklığını başka yerde aramaları sonucunda ortaya hiç de istenmeyecek görüntüler çıkmaktadır. Bu olumsuz koşulların temel sebebi olan aile, böylece geleceğe yönelik yetiştirdiği nesilleri kaybetmekte ve ortaya yitik nesiller çıkmaktadır. Ailenin temel işlevi olan toplumu kurma ve evirme fonksiyonları yerini bir boşluğa bırakınca, ailenin içinde yer alan bireylerin nereye savrulup gideceği pek düşünülmemektedir. Siyasallaşmış ailelerin günümüzdeki fonksiyonu maalesef budur ve bu tür ailelerin yetiştirdiği nesiller artık kayıp nesiller olarak nitelendirilmektedir.

1. Aile ve İşlevselliği

Aile kavramının işlevsellik açısından oldukça fazla önemi ve pratiği olduğu için tek bir tanım yapmak neredeyse imkânsız gibidir. Örneğin Maciver ve

Page aileyi çocukların dünyaya geldiği ve büyütüldüğü bir yapı (MacIver ve Page, 1965, s. 238'den akt., Uçar, 2003, s. 2) olarak tanımlarken Summer ve Keller ise kan bağı olan olgusal yapı (Şener, 1979: 2; Göçke, 1991, s. 206) olarak tanımlamışlardır. Bu tanımların yanında modern anlamda aile tanımı ise daha çok çekirdek aile kavramı üzerinden gitmiştir. Geleneksel ailenin evrensel olarak geçerliliğini kaybetmesinden sonra özellikle sanayileşme ile birlikte ailenin anne, baba ve çocuk olarak tanımlanması, sosyal bilimlerin de aileyi bu içeriğiyle kabul etmesine sebep olmuştur (Serim, 1972, s. 3; Kuran, 1991, s. 365). Ailenin evrilmesinden dolayı kaynaklanan bu özelliği onu süreç içerisinde kurumsal bir yapıya da dönüştürmüştür. Böylece aile insan işleten ve yöneten bir sosyal yapı, bir mekanizma (Göçke, 1991, s. 260) olarak ifade edilmiştir. Ayrıca aile kan bağı sebebiyle akraba olan insan topluluk (Kingsley, 1949) olarak tanımlanırken kuşaktan kuşağa aktarılan bir nesil olarak da tanımlanmıştır (Şahinkaya, 1975, s. 17-18). Bu tanımlara ek olarak ise ailenin, insan türünün ürettiği, toplum için hazırlandığı, eşler ve anne-baba-çocuklar arasında güven verici ilişkilerin kurulduğu ve toplumsal düzene göre ekonomik ilişkilerin kurgulandığı bir yapı olarak ifade edildiği tanım da mevcuttur (Ozankaya, 1979, s. 233). Aile tanımları ile birlikte aile kavramına çeşitli yaklaşımlarda mevcuttur (Koyuncu, 2013:44-63). Bu yaklaşımlar, günümüz aile türlerini açıklamada her ne kadar teorik açıdan yeterli görünse dahi, yitlik nesil için geçerliliğinin olduğu ileri sürülemez. Aile olmaktan çok, ailenin annesinin siyasileştiği bir ortamda, annelikten beklenen rol annelik olgusundan ziyade siyasal işlevselliğe dönüşmüş durumdadır. Özellikle Doğu ve G.Doğu Anadolu bölgelerindeki çoğu ailede güncel siyasallaşmanın etkisi görünür hale gelmiştir. Her ne kadar genel literatürde Doğu bölgelerindeki aileler için ataerkil aileler vurgusu geçerli olsa da (Solmaz, 1984, s. 15), Kürt kadınının aile içindeki etkisi daha fazla görünmektedir.

Geleneksel Kürt toplumların aşiret yapısına dayanan bir kurumsallaşma biçimi olarak aile, geleneksel bağlamda akrabalık ilişkilerine dayanan bir nitelik göstermekle birlikte, temel amacın akrabalık ilişkilerini daha da arttırmak olduğu söylenebilir (Zeneyoğlu ve diğ., s. 370). Bu akrabalık ilişki biçimleri özellikle emirliklerin olduğu dönem ile emirliklerin gücünü kaybederek aşiret ilişkilerine yaslandığı dönemler açısından da farklılık göstermektedir. Emirliklerin olduğu dönemlerde aşiretlerin birleşmesi ile emirlik en güçlü aile tarafından yönetilmektedirken; emirliklerin güç kaybettiği ve aşiret savaşlarını başladığı dönemlerde aileler ayrılmış ve her aile kendi gücünü korumaya çalışmıştır (Uluç, 2010, s. 40-49). Tabi ki bu aile biçimleri zaman ve mekan içindeki çeşitli farklılaşmalarla birlikte çeşitli isimler altında devam etmiştir fakat yine de Kürt aileleri içindeki temel ölçüt akrabalık ilişkileri üzerine kurulmuştur. Ailelerin, geleneksel (daha çok göçebe Kürt aileleri), köy ilesi (tarım ve hayvancılıkla uğraşan aileler) ve kasaba ailesi (tarım ve ticaret aileleri), Kürt ile tiplerinin temelidir ve aileyi korumak, üyeler arasında dayanışmayı devam ettirmek ve de üyelerin

ihtiyaçlarına cevap vermek geleneksel Kürt ailelerinin temel nitelikleridir (Yazıcı, 2013, s. 321-324). Akrabalık ilişkileri üzerine kurulan Kürt aile sisteminde esaslardan biri de mirasın bölünmemesi ve başlık parası nitelikleridir. Beşikçi (1969, s. 156-188) bu aile türlerine örnek verirken, akraba ile evlendiğinde başlık parasının istenmemesi ve mirasın “yabancıya” gitmemesi üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Mal temelli bölümlendirmeler üzerinden devam eden aile ve toplumsal ilişkilerde önemli bir nokta da kız çocuğa miras bırakılmadığı için evlenilecek kişinin bu mirastan pay alamayacağıdır. Bu sebepten dolayı kız çocukların evlenmesi malın bölünmesine sebep olmamakla birlikte aynı zamanda maddi bir getiri olarak da görülmektedir (Yalçın-Heckman, 1989). Temel amacın biz anlayışını benimsetmek ve ailenin kalıplaşmış sosyal ilişki biçimlerini korumak mantığına dayanan bu husus geleneksel Kürt ailesinde başat niteliktedir. Erkekler daha çok kol gücüne dayanan işler üzerinde yoğunlaşırken, kadınlar ise ve bahçe işleri ile uğraşmaktadırlar (Yazıcı, 2013: 327). Kadın ve erkeğin farklı konumlandığı aile biçimi olan geleneksel Kürt aileleri, modernleşme olguları ile başbaşa kalmadan önce sahip olduğu aşiret ilişkileri üzerinden okunurken sonrasında çekirdek aileye dönüş hızlanmıştır. Özellikle göç süreci ile birlikte ailelerin işlevsel süreci değişmiş ve bu aileler göçün etkisiyle ilişki biçimlerini de yeniden tanımlamışlardır (Özyakışır, 2017). Göç ile birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi de kaçınılmaz olacaktır. Özellikle iş gücü piyasası kadını sahaya çekerken, sahadaki pratiklerden etkilenen kadınların da sosyal ve siyasal olgularla tanışması da gerçekleşecektir Etiler ve Lordoğlu, 2010).

2. Siyaset ve Kadın

Geçmişin belirli dönemlerinden itibaren aile içinde karar alma mekanizmasına dahil edilmeyen kadınlar, sınıf mücadelesine katılmış eşit hak talep etmiş ve birçok hakkın mücadelesini vermiştir Kapitalizm, kadını “anne”, “evhanımı” ve “zevce” olarak kodlamıştır (Altınkaynak, 2015, s. 276) fakat siyasal alan kadını bu kuluçka döneminden koparmayı başarabilmiştir (Yıldırım, 2015, s. 470). Schmitt’in bahsettiği gibi siyasal alan, varlıklarını sürdürmek için birbiriyle bütünleşen ya da birbirinden ayrılan güç ve iktidarlara bağlı olarak sürekli değiştiği (Schmitt, 2006, s. 29) için kadınların siyasal olan adına vermiş oldukları bu mücadele de güç ve iktidara bağlı olarak değişmek zorunda kalmıştır. Bu kadınların, ideolojik örgütlenmeler içinde yer alması ise 20.yy’nin ikinci çeyreğinde başlamıştır (Minibaş, 1996). Daha başarılı mücadeleler bazı akımlarla birlikte ortaya çıkmıştır (Kurtgözü, 2014, s. 58-64). Özellikle 1800’lü yılların sonlarında ve 1900’lü yılların başında dünyadaki bazı bölgelerde kadınlar, oy hakkı ve vatandaşlık haklarından yararlanma gibi çeşitli hakları elde etmişlerdir (Gökçimen 2009, s. 6, Altındal 2007, Tansi 2004, s. 112’den akt., Çadır, 2011, s. 25). Kadınlara oy hakkı ilk kez ABD’nin Wyoming eyaletinde 1890 yılında

verilmiştir. “Bu hakkın ülke geneline yaygınlaşması ise yaklaşık 30 yıl sonra, en genelde ise kadınlara oy verme hakkı 20. yüzyılda gerçekleşebilmiştir” (Demir, 2002, s. 70).

Kadının küresel anlamdaki siyasal yönelimlerinin yanında BDP'nin kadın kavramı üzerinden oluşturmaya çalıştığı Kürt kadını kimliği, erkek egemen bir siyasette önemli adımlardan biri sayılabilir lakin BDP'nin, kadın üzerindeki evrimleştirici misyonu, kadının, Türk modernleşmesinin yaşadığı kültürel kopmaya benzerlik göstermektedir. Kürt kadınının siyasal bir niteliğe sahip olduğu tarafımızdan iddia edilmemektedir fakat özellikle modernleşen siyasal dil ve Kürt kadınlarına yönelik siyasal adım ve çabalar, Kürt kadınlarını da siyasal sürecin için dahil etmektedir. BDP'nin kadın eğitimine önem vermesi, Kürt kadınlarına bir araya gelme şansı sunması, temsil edilemeyen kadınlara saha açması, Kürt kadınlarının kendi dillerinde siyaset yapma hakkını bulması, yüksek oranda bir cinsiyet kotası uygulaması, ev içi eşitsizlikleri kamusal alanda eşit hale getirme çabası ve gelecek açısından Kürt kadını üzerine yoğunlaşması, Kürt kadınlarının siyasileşme süreçlerini de beraberinde getirmiştir.

Türk düşünce tarihinde İslamcı ve Batıcılar arasındaki tartışmanın merkezinde kadın bulunur. Zira geleneksel yapıdaki kadının konumu modernleşmenin sınırlarını da belirler ve bu nedenle kadın sorunu kadınların yaşamına dönük kendi belirlemelerinden öte bir kültür ve medeniyet sorununa dönüşür. Çünkü kadınların bazı haklara kavuşması, İslamcı ahlak ve etiği temelinden sarsabileceği korkusu yüzünden tedirginlikle karşılanmıştır¹; Batıcılar ise kadının özgürleşmesini eğitimin de ötesine götürmeye çalışmışlardır (Kadıoğlu, 1999, s. 120). Ataerkil İslamcı bir imparatorluktan laik bir ulus devlete geçişte kadının toplumsal konumu kültürel yapının yeniden şekillendirilmesini gerektirmiştir. Dolayısıyla siyasal ideolojilerle cinsiyet kimlikleri arasındaki çakışma sosyal değişimlerin tarihinde belirleyici rol oynamıştır. Milliyetçi ulus-devlet projelerinde kadınların eğitiminin üzerinde durulmasının tek sebebi modernliğin göstereni olmaları beklentisi olmamıştır. Eğitime verilen önemin bir nedeni de kadınların eğitecekleri değerler olmasıdır (Derince, 2012, s. 19). Temel de bu projeler beş temel başlık altında ele alınmıştır. Bunların ilki kadınların, biyolojik özellikleriyle ilgilidir, ikincisi de biyolojik özelliklere bağlı olarak nüfus politikalarının nasıl belirleneceğine dairdir. Üçüncü ve dördüncü adım ise en önemli adımlar olan kültür ve kimlik ilişkisini içermektedir. Kadınlar bir yandan milletin ruhu diğer yandan da birer simge haline gelmişlerdir. Son adım ise kadınların milli dava'da aldıkları rollerin sonucu olarak devlet içindeki konumlarının etkinleşmesi üzerinde durmaktadır (Sirman, 2008, s. 229-203). Kemalizmin tercihi ise bu beş adımdan üç ve

¹ Fakat Roy'a göre, İslamcılar, kadının siyasallaşmasına ve eğitim almasına olumlu bakmaktadır (Roy, 1995, s. 59).

dördüncü adımlar olmuş, kadın (BDP'nin şu an ki siyasetinde yaptığı gibi²) milli kurgulamanın dişil ve ana aktörleri haline getirilmeye çalışılmıştır. Göle'ye göre Kemalist ideolojinin cinsiyet politikası, kadının kamusal alanda görünürlüğü üzerine kurgulanmıştır. Kadının görünürlüğünün sağlanması ve cinsiyetler arası tecridin kaldırılması için ilk reformlar ise modernist ideolojinin en önemli kurumsal ayağı olan eğitimle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Çelebi, 2007, s. 65-66). Çünkü eğitim kapanın kapağını açmış, mesleki ilerlemeye olanak sağlamış, ev hanımlığı konumunda kaçış başlamış, eşitsiz mesleki imkânların meşruiyetini ortadan kaldırmış, kadınların kendi paralarını kazanması evlilik içindeki konumlarını güçlendirmiş ve kadınlar için evliliği bir hayati güvence ve sürdürme zorunluluğundan kurtarmıştır; ama bunların en önemli sonucu olarak da kadınların politikleşmesine sebep olmuştur (Beck-Beck-Gernsheim, 2012, s. 23-24). Özetle, Türk kadını Osmanlı mirasını taşıyan bir kadındı, modernleşme ise bunun tam tersi bir sosyolojik gerçeği barındırmaktadır. İslamcı siyasetin kadını, kamusal alanda örtünme ve farklı cinsiyet pratikleriyle kontrol etme kaygısının yerine modernleşme düşüncesi laikleşme olgusuyla kadını daha görünür kılma ve geleneksel cinsiyet pratiklerini kırma çabasını koyar (Çelebi, 2007, s. 65). Bu konuda Ayata "çok partili hayata geçildikten sonraki dönemle kıyaslandığında tek parti döneminde kadınların temsil oranının görece olarak daha iyi olmasının, Cumhuriyet'in kurucu kadrolarına ve tek parti dönemini de içine alan kuruluş sürecine hâkim olan Batılılaşma hedefiyle alakalı olduğunu" (Ayata, 1998, s. 237) dile getirir.

Kürt siyasi hareketine göre Kürt kadınlarının kendilerinin gerçekleştirmedikleri ya da gerçekleştiremedikleri "özgürleşme modelini", Kürt kadınlarına tanıyan kişi önce bir erkek sonra Öcalan'dır, fikir Öcalan'a aitti ve kendi varoluşunu Tanrı karşısında tamamlayan eril güç, şimdi de kadınların yeniden varoşunu şekillendirmekte ve özgürleşme bilinci bir eril akıl tarafından oluşturulmaktadır. Çünkü ataerkillik, kadın imgesinden hem araçsallaık hem de simgesel bir metafor olarak faydalanır (Berktaş, 2009, s. 277), Öcalan'ın da yaptığı yeni ulus adına bundan farklı bir şey değildir. Öcalan'ın yapmak istediği "ulus" oluşturmaya halkın onayıyla meşruiyet kazandırmaktı, ulus olma Tanrı tarafından verilen bir seçenek değildi, çünkü bu akla uygun değildir, kadının bu ulusu oluşturan temel karakterlerden biri olması "ulus" olmanın akla da yatkın olmasını sağlayacaktır. Kaynağını halktan alan iktidarın meşru olması yetmiyordu, aynı zamanda akla da uygun olması gerekmektedir (Jeannierre, 1994, s. 19). Öcalan'ın zihninde, ulus, kadın ve akla yatkınlık olgusu aydınlanma dönemindeki geleneği yeniden canlandırmaktadır ve yani kadının toplumdaki yeri bir Kürt kadını tarafından değil bir Kürt erkeği tarafından

² Vurgu bana ait.

belirlenmiştir yani bu belirleme “bio-medikal etik veya bioetik” (Kuçuradi, 2003, s. 7) olacaktır. Bu açıdan, Kürt milliyetçi hareketinin kadın algısı, kurallarını erkeklerin koyduğu ve kadının duygusal bir etki aracı ve simgesi olarak kullanıldığını görmenin zor olmadığı milliyetçi politik anlayışın (Açık, 2002; Wilford, 1998, s. 11) bir örneğinin temsili olarak algılanabilir. Çünkü sempatican kadınlara göre Öcalan’ın kadın üzerindeki yoğunlaşması bir sorgulamayı da beraberinde getirmiştir. Bu durum en net biçimde çeşitli yöntemlerle kendisini göstermiştir. Bu devrim PKK’da geliştirilmiş, İmralı süreciyle ilerlemiş ve Öcalan’ın savunmalarıyla doruğa ulaşan paradigmasal değişim, dönüşüm süreciyle derinleşmiş ve sisteme kavuşmuştur (Botan, 2015, s. 10). Kadının, toplum içinde yerinin yukarıda anlatıldığı şekilde simgeleştirilmesi Kürt kadınlarını özgürlük kavramı ile yeniden tanımlanmasını ve tanımlanan Kürt kadınının da modernleşmesini ifade etmektedir. Lakin Kürt kadınlarının siyasete, daha doğrusu Kürt siyasetine dahil olması, kadının bir anlamda Kürt kimliği içinde şekillenmesine ve Türk kadını modernleşmesine³ paralel bir modernleşme çabasına doğru sürüklenmektedir (Him, 2010, s. 306).

Kürt hareketindeki kadın ve iktidar ilişkisine bakıldığı zaman, iktidarın kadına bir kimlik kazandırdığını ama bu kimliği devlet taahhüt etmeden verdiği ortaya çıkmaktadır. Çünkü BDP’ye göre kadın “toplumsallaştırandır, demokratik ve komün değerini en fazla barındırandır” (Sarya, 2015, s. 9). Feodal düzendeki genel yargıları kırdıktan sonra modern dönemin ihtiyacı olan aktif Kürt kadını yaratma çabasında olan BDP de bu fırsatı iyi değerlendirmiştir. Sonuçta zaman içinde toplumsal gelişmeler ve entelektüel hareketlerle, kadın yıllardır kapalı kalmış olduğu özel alanın dışına çıkıp, iktidara yaklaştığında tamamen eril, temelleri siyaset felsefesinin başlangıcına dayanan kuramlarla beslenen, kemikleşmiş bir iktidar kavramıyla karşılaşmıştır. İşte bu durum kadınları büyük bir çıkmaza sürüklemiştir; ya iktidardan uzak duracak, ya da oyunu kurallarına göre oynayacaklardır. Elinde artık iktidara yaklaşma fırsatı olan bir kısım kadın, oyunu kurallarına göre oynamayı başarırken, bir kısım bu yolda kendine yabancılaşmıştır. Çünkü sistem Kürt kadını yabancılaştırmayı becerebilmiştir (Gökalp, 2010, s. 563).

³ Türkiye’de kadınların siyasal hayata katılımını Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere ikiye ayırmamız gerekmektedir. Ayrıntılar için bkz: Demir, 2002; Daver: 1968, s. 126; Gökçimen, 2008, s. 9; Gökçimen, 2008, s. 13; Çakır, 2007, s. 304; Yaraman, 2006, s. 45; Çakır, 2007, s. 306; Deniz, 2006, s. 115-116; Malkoç, 2009, s. 62; Tunalı, 1996; Çitçi, 1982; Gökçimen, 2008, s.9; Taslaman, 2011,s. 44; White, 2003,s. 155-156’den aktaran; Şimşek, 2011,s. 604-605; Tekin, 2004,s. 183-184; Kandiyoti, 1997,s. 67-68; Zihnioğlu, 2009, s. 806-807; Sancar, 2012; Tokuroğlu, 2003, s.131; Gökçimen, 2008, s. 23; Altındal, 2007, s. 90; Yenimesaj, 2007’den aktaran; Altındal, 2007,s. 63-105; Güneş-Ayata, 1998’den aktaran; Çadır, 2011, s. 37-38; Tekeli, 1982, s. 154; Taslaman, 2011, s. 41-42; Tekeli, 1991,s. 125; Yeşiltuna, 2007, s. 173. Sırrı Süreyya Önder de, Kürt kadının modernleşmesinde Türk kadın hareketine atf olduğunu ifade etmiş fakat Kürt hareketinin kadın vurgusunun temel olarak içine doğulan coğrafyanın koşullarına olduğu kadar aslında küresel kapitalizmin işleyişine de karşı bir hareket olduğunu ifade etmiştir. 25.11.2014. Ankara.

3. Siyasal Katılım, Radikal Demokrasi ve BDP Kadını

Kadın siyaseti en çok temsil ve demokrasi terimleri etrafında yoğunlaşmıştır⁴. Butler'a göre temsil kadına siyasal özne olma olarak görünürlük sağlar ve siyasi süreçte anahtar rol üstlenmesini sağlar; diğer yandan kadına hakikatleri ortaya çıkarma işlevi kazandırır (Butler, 2008, s. 44). Butler, böylesine bir temsilin sadece kavram olarak ifade edilebileceği üzerinde durmuştur. Fakat temsil kavramının sahip olduğu içeriğe kavuşması için de bir yöntem öne sürmüştür; özne olma. Butler'a göre "temsile kavuşabilmek için öncelikle özne olmanın gerekleri yerine getirilmeli"dir (Butler, 2008, s. 45). Kürt kadınları için özne olmanın ise kadın hareketinin etnik temele dönüşüp, PKK ile başlatılması olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü özne olmak, iktidar karşısında bir şeyler üretmekle eşdeğerdir, bu anlamda Kürt kadını PKK ile iktidara karşı "direniş" üretmiştir. Çaha, Kürt kadın gruplarının özellikle 1980'lerden sonra, hareketlerinin etnik temelli hareketlere dönüştüğünü ve 1990'lı yıllardan sonra da bu grupların dernek, vakıf ve dergilerle⁵ seslerini duyurduklarını belirtmiştir (Çaha: 2011, s. 435; Ensari, 2012, s. 4). Bu bağlamda radikal demokrasi bir çözüm sunabilir, çünkü radikal demokrasi farklılıkların korunarak uzlaşılacak bir demokratik ortam sağlayabilir (Baytok, 2010, s. 4-6). Böylelikle farklılıklar, siyasete dahil olur ve yeni toplumsal hareketlerin yatay yapılanma başlar (Sanlı, 2011, s. 64; Brenner, 2012). BDP'nin yürütücü merkezi gibi görülen Demokratik Toplum Kongresi'nde *-yine bir kadın tarafından-* Aysel Tuğluk tarafından dile getirilişi işte bu yaklaşımla ele alınabilir. Tuğluk konuşmasında toplumun radikal demokratizasyonuna yönelik bir çözüm modeli olan Demokratik Özerklik, devrimci bir model olarak toplumsal gerçekliğin tüm görüngülerinde radikal demokrasiyi ön görmektedir ve gerçek demokrasinin radikal demokrasi olabileceğini ifade etmiştir (Tuğluk, 2012, s. 16-17). Biraz Butler'cı biraz da Mouffe'cu söylemleri paylaşan Tuğluk uzlaşmayı mümkün görür. Butler ve Mouffe, liberal sistemeleştirir ve sanki bir çatışma yokmuş gibi davrandığını öne sürer (Baytok, 2010, s. 6) ve bu yüzden yanlışlanabilir.

3.1. Kürt Siyasal Temsiliyette Kadın

Siyasal katılma, siyaset kurumuna olan ilgi ve alakal ile başlayarak, işlevsel olan etkinlik alanına dahil olmaya kadar giden süreçtir (Tokgöz, 2008, s. 177'den akt., Çağlar, 2011, s. 58). Kürt kadınlarının siyasete katılması da

⁴ Kadının siyasal anlamda temsiliyetine ayrıntılı bir bakış için bkz: (Squires, 1996: 78'den aktaran Ayata-Gölelioğlu, 2010, s. 140; Clark, 1991, s. 65; Sapiro, 1980'den aktaran Ayata-Gölelioğlu, 2010, s. 140; Lovenduski, 2005, s. 179'den aktaran Ayata-Gölelioğlu, 2010, s. 141; Kuper, 2004, s. 75; Heywood, 2007, s. 323-324, Miller, 1995, s. 358-359, Pitkin, 1972, s. 39; Hirata, 2007, s. 295; Öztürk, 2012.

⁵ Kürt gazeteleri ve dergileri ile alakalı olarak ayrıntılı bilgi için bkz: Kaya, F. (2010) *Kürt Basını*, Hivda Yayınları. İstanbul. Özellikle 156- 215 arası sayfalar.

böylesine bir yöntem izlemektedir. Tutum meselesinden başlayacak olursak, BDP'nin kadın tutumunun gerisinde Öcalan'ın sözde özgürleştirme isteğinin olduğunu ifade edebiliriz. Öcalan'ın, kadın konusundaki etkisi ve buna verilen desteğe (Botan, 2015a, s. 34) bir örnekte YKT'nin (Yüksek Kadınlar Topluluğu) Öcalan'ı "sözde" öndelik olarak ilan etmesi ve onun özgürlüğünün kendi özgürlükleri anlamına gelecek ifadelerde bulunmasıdır.⁶ BDP'nin, Kürt kadınlara sunduğu siyasete dahil olma fırsatı ise diğer etkenleri saf dışı bırakıp, ilgiyi siyasete çekmektedir. Siyasal katılım sergileyen kadınlar, parti içi görevlendirmelerde bulunur, seçim süreçlerine dahil olur ve diğer siyasi faaliyetlerde yer alır (Baykal, 1970, s. 33). Her ne kadar siyasi faaliyet gerçekleşse dahi bir siyasi parti olarak BDP'nin PKK ile belirli alanlardaki benzer söylemleri de gözümüzden kaçmamalıdır, BDP kadını siyasette aktifleştirmişse de, bu pratiğin PKK'dan bağımsız olduğu düşünülmemelidir.

Açıkçası işbölümünün eril temelli inşa edilmesi kadın için önemli bir sorundur (Dinç, 2002, s. 87-89) ve BDP'de bunu kullanmaktadır. Çünkü cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı ele alırsak, "beden ile inşa edilene karşı toplum tarafından inşa edilen" (Butler, 2008, s. 50) karşı karşıya gelecektir. Bu karşıtlık da bir anlamda süresizliğe neden olacaktır. BDP, işte bu süresizliği ortadan kaldırma adına ve kadın adına yeniden bir inşa süreci oluşturmak istemektedir. Çünkü bütün iktidarların hedefi bedendir ve bütün iktidarlar kendi nüfuz alanlarındaki bedenlerin başka bedenler tarafından kontrol edilmesine karşı, kıskançtırlar (Aktay, 1998, s. 33). İşte bedenin bu inşa süreci de Türk kimliğinin oluşturduğu varolan cinsel farklılık ekseninden başka bir toplumsal cinsiyet sürecidir. Kürt kadının toplumsal rolü ve bu rolün topluma yansımaları ele alacak olursak, kadının toplumsal rolü diğer kadınları özgürleştirme olacaktır. Kadının aile içindeki annelik rolünden ziyade aslında onların özgür düşünebilmesi ya da kadınların kendi aralarında örgütlenebilmesi/bir araya gelebilmesi olarak tanımlanabilir. Kadın anne olacaktır ama annelik görevinin yanında özgür bir kadın sembolünü de taşımak zorunda kalacaktır ve annenin çocuğuyla kurduğu milli politika üretme çabası, Kürtçenin ve Kürt kimliğinin unutulmamasında oldukça önemli olacaktır. "Kadınların milliyetçi hareketlerde ve siyasetlerde tahakküm altında tutulurken öte yandan da ulusun anneleri olarak da sembolik bir yere konulduğunu (Nagel, 1998, s. 254'den akırtan; Sancar, 2012, s.54) en iyi BDP ortaya koymaktadır. BDP'nin, özellikle kadınlar üzerinde vurgulamaya çalıştığı tam da budur, kadın hem evinin sahibi olacaktır hem de Kürt siyasetin de gerektiği zaman diğer kadınlarla örgütlü bir mücadeleye girişecektir. Annelik rolü, Kürt gelenekleri içerisinde en önemli rol iken, BDP bu role bir katkı yaparak, anneliğin sadece ev içi değil aslında sosyal alana bir müdahale biçimi olarak da yansımaları sağlamaktadır. Böylece kadın hem "evi kuran" bir aktör

⁶ Vurgu bana ait.

olacak hem de aynı zamanda sosyal hayatı düzenleyici bir role bürünecektir. Evde aktör olan Kürt kadını, kendi çocuklarını sosyal alanda yetiştirmekte böylece aciz kalmayacak ve BDP'nin en başından beri üstlendiği kimlik mücadelesini, evden başlayarak sosyal hayatın tamamına yayma fırsatı bulacaktır.

Kadınlar için siyasi partiler ve örgütlenmeler, kadınları siyasi yasama hazırlayıcı bir örgütlenme olarak kabul etmekte ve kadın cinsiyeti açısından düşük olan siyasal katılımı yükseltmek amacıyla oluşturulduğunu söylemektedirler. Çünkü partiler, "partili kadınların bir arada olmasını sağlayan ve ortak politikalar üretmelerine imkân veren bir örgütlülüktür" (Ercins, 2004, s. 242). Ayrıca kadın ve örgütlenme kavramını bir araya getirirken öte taraftan eril gücü yeniden inşa edebilirler (Kahraman, 2004). Halkların Demokratik Partisi'nin Kürt kadınlarına sunduğu bu açıklar da, partiyi bir anlamda vazgeçilmez yapmaktadır. Çünkü kadınların görev aldıkları partideki konumları ile siyasal alanda temsil edilmeleri arasında paralellik bulunduğundan dolayı siyasi partilerin kadın politikalarının içeriği oldukça büyük önem taşımaktadır. Kadınların siyasal açıdan yeterince temsil edilmeleri, sorunlarını dile getirmeleri, çözüm önerileri üretmeleri ve siyasetteki görünürlüklerini yeterince ortaya koymaları sağlıklı demokratik yaşam için vazgeçilmez bir önem taşımaktadır. Bu ortaya koyuş en fazla eğitimle kendini hissettirmiştir, aslında eril sistemin alanda karşılaştığı esas sorun "kadınların okuma yazma öğrenmesiyle" (Beck-Beck-Gernsheim, 2012, s. 23) başlamış oldu ve böylece "ev kadınlığı" konumunda kaçış başladı. Bu durum toplum tarafından içselleştirilmesi ve uygulamadaki olumsuzlukların giderilmesinde siyasi partilere büyük görevler düşmektedir. Kürt erkeklerinin söylediklerini kadının dile getirmesi Kürt toplumunda pek görülen bir gerçeklik değildir, çünkü yaşadığımız yerlerde kadınlar Kürt toplumu içinde genellikle ikincil konumdadırlar. Cinsiyet merkezli düşünme biçiminde akrabalık ilişkileri birincil öneme sahiptir (Delaney 2001, s. 30). Buna göre erkek daha belirgin kadın ise ikincil planda yer alır (Ökten, 2009, s. 305). Örneğin bir toplantıya gidildiği zaman kadınların ya odanın dışında ya da kapının girişinde oturduğu görülmektedir. Çünkü Kürtlerdeki akrabalık ve aşiret ilişkilerinin ahlaki boyutları oldukça güçlüdür (Yalçın-Heckman, 2006, s. 43; Koç, 2012, s. 82-85). Bu ahlaki boyutlar cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

Dolayısıyla kadının üstlendiği pratikler, onu vareden sebeplerdir (Helvacıoğlu 1996, s. 41). Soyun erkekten geliyor olması, bu ahlaki boyutun temel düzenleyicisi olarak görev yapmaktadır. Kadının, erkek tarafından kullanılan bir alet haline getirildiği düşünülmektedir (Agacinski, 1998). Ayrıca sanki kadın, çocuk ile mükelleftir (Delaney 2001, s. 74). Hâlbuki Hz. Muhammed'in soyu Hz. Fatma'dan devam etmiştir. Bu örnek, İslam'da kadınların yüce bir statüsünün bulunduğu da en güzel örnektir fakat BDP'nin modern zamanın şartlarına uygunluk sağlamak istemesi ve

verilebilecek örneklerin rasyonel bir biçimde izahı, BDP'yi bu anlamda seküler bir meşruiyet temeline itmiştir. Kürt kadınları artık etnik kimliklerinden ziyade sınıfsal konumları açısından ele alınmaktadır. Geleneksel ahlaktan solcu bir ahlaka geçiş söz konusudur (Alış, 2011, s. 150). Çağdaş Kürt kadını batılı ve moderndir, çağdaşlaşma ve İslam arasında da problem olduğu için (Tekin, 2004, s. 187), Kürt kadını bu perspektifle seküler hale getirilmektedir. Pek söylenmese de, bazı BDP taraftarlarının, kadın ve İslam ile alakalı görüşünün özeti şöyledir: “Müslüman Arap sömürgeciliğinin başlamasıyla Kürt toplumunun önemli yarısı olan Kürt kadını da toplumda saygınlığını kaybetti. Artık o, İslam anlayışına göre şekillenmiş, mistik ataerkil ailede yerini almıştı” (Baldemir, 2014, s. 31). Kürt kadınlarının İslamiyet ile ilişkisinden öte BDP'nin temel işlevi, modernleşmenin ihtiyaçlarına uygun olarak bu akrabalık ilişkilerini değiştirmek ve Kürt kadınlarını feodal düzenin getirdiği geleneklerden beri kılmaktır. Öcalan'ın ifade ettiği gibi aile, aşılabilecek bir toplumsal kurum değildir, ancak dönüştürülebilir (Taşdemir, 2015, s. 394). BDP'nin yaptığı, bugüne kadar pek kimsenin uğraşmadığı bu alanla uğraşmak olmuştur.

BDP'nin Kürt feminist politika adına en başından beri savunduğu durum şudur: 'Erkek iktidarı doğal bir gereklilikten çok siyasi bir gerekliliktir ve Kürt toplumu bunu böyle anlamış ve yaşamıştır'. Çünkü ev kadınlarının temel rolleri öylesine hor görüldü ki, bu işlere pek kimse ilgi duymadı. Kadın nasılsa kendi işini yapacaktı, erkeğin işini de yaptı; nasılsa yemek pişirecekti erkeğe de yemek pişirdi (Meulenbelt, 1987, s. 34). “Özellikle de sol çevrelerde bu konuyu siyaset açısından sorgulamak yakışık kalmaz, çünkü erkeğin ev işleri hatta çocuklarla ilgilenerek vakit geçirmesi oldukça onur kırıcıdır” (Agacinski, 1998, s. 68). Agacinski'ye göre aslında bu kamışmerkezci⁷ bir düşünce sistemidir. Bu anlamda geleneksel ev işlerinin artık dışlaştırılması gerekmektedir, çünkü kapitalizm “ev işleri” kavramını da tüketim ekonomisinin bir parçası olarak dünyaya dahil etmiştir, özellikle bakıcılık ya da aşçılık gibi ev ve mutfak işleri, bu şekilde dışlaştırılmaktadır. Kadınların evde yaptıkları işler tüketime ya da kapitalist anlamda kâra dahil edilmediği için, iş sayılmamaktadır. Kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmak için yaşamlarını “dışarıda” kazanmaları gerekliliğinin önemi günden güne artmaktadır (Ceylan, 2015, s. 52-53). Dışlaştırılma olgusu “özel alanın bir ortak yaşamı değil, birçok hizmetin sanayileşmesi ve ticarileşmesiyle gerçekleşmiştir. Evde yapılan işler, özellikle de mutfakta yapılan işler çok azalmıştır; ama dışarıda yapılan her şey pahalıdır” (Agacinski, 1998, s. 72). İçsel olanın dışarı taşmasını sağlayan tüketim toplumu artık bu anlamda kadınlık ve erkeklik rollerini de aşındırmaktadır. Daha doğrusu kimlikler dış dünyada da yavaş yavaş iç içe geçmektedir. Kadınların kimliklerini ve özgürlüklerini düşünmek yeterli olmaz artık, erkek-kadın herkesin kendisini sorumlu hissetmek zorunda kalacağı,

⁷ Agacinski, burada “erkekmerkezçiliği” vurgulamıştır (Agacinski, 1998, s. 42).

gerçekten karma bir toplumun ne anlama geldiğini yeniden düşünmek gerekecektir.

4. Demokratikleşen/Modernleşen Kürt Kadını Siyaseti ve Kürt “Milli” Anneliği

Modernleşmeyi geç yaşayan toplumlarda modernleşme hareketleri genellikle milliyetçilikle paralel ilerlemektedir. Bu bağlamda BDP'ye göre Kürt kadını geleneksel bağlarından kopmalı ve böylece erkek egemen toplum teorisinden uzaklaşmalıdır. Bu açıdan bakıldığı takdirde milliyetçi söylemde kadınlar daha doğrusu milli anneler, dil reformunda önemli roller oynamaktadırlar. Partizan olmayan bu işlevsel görevde anneler, ulusu yeniden üretmeye elverişlidirler ve böylece ulus inşasının ana figürü olarak kurgulanmışlardır. Temel görev, annelerin bir ulus için yaşayacak ve ölecek oğullar dünyaya getirmektir (Işık, 2015, s. 42). “Anneler, çocukları ile politikleşmiş bir dille konuşmaktadırlar... Kürt anneler başlarına gelen trajik olaylar nedeniyle anneliği bir politikleşme süreci olarak yaşıyorlar” (Sancar, 2001, s. 27). Bu kişiler *-anneler-* ne bir akademisyen ne de bir dilbilimcidirler, bu kadınlar Kürt geleneklerinin en değerli doğal kaynaklarıdır. Böylece Kürt kadınları ulusun inşasında oldukça önemli konuma gelmektedirler. Çünkü Kürt ulusunun kültürel göstergelerini onlar tamamlamaktadırlar. Lakin bunun devamı için, yani Kürtlüklerinin devamı için bir siyasal örgütlenme gerekmektedir ve bu örgütlenme ancak siyasal alana dahil olmayla çözülebilecektir. Kürt geleneğinde annelik rolü bir yana bazı kadınların geleneksel anlamda da önemi çok büyüktür ve Kürt kadınlarının siyaset hayatına atılmalarında öncülük etmişlerdir. Çünkü Kürt annelerine göre kendileri ırkçılık yapmamakta milliyetçilik yapmaktadırlar ve onlara göre herkes biraz milliyetçidir (Taşdemir, 2007: 58). Kürt kadınlarının siyasete atılması, hem eril egemenliğin kırılması hem de annelik rolünün siyasal anlamda evrilmesine sebep olmuştur. BDP'nin önemli bir özelliği Kürt kadınlarının kurumsallaşmasını yine Kürt hareketi adı altında yapmalarına imkân vermesidir. Çünkü kurumlaşma ya da kurumsallaşmanın meşrulaşması politik ve idari geçişin kilit öğeleri sayılmaktadır; bir sistemi veya örgütlenmeyi kurumsallaştırmak, onu bir anlamda rutinleştirmektir (Murphy,1991, s. 83-84). Rutinleşen bir anlamda olağan hale gelmek ile eşdeğer olduğu için Kürt kadınlarının BDP çevresinde buluşması ya da yer alması, sahip oldukları değerlerin dışarıya yansımaları için de önemli bir fırsattır. BDP'nin amacı, Kürt kadınlarını belirli bir değer etrafında birleştirip, Öcalan'ın belirttiği “sözde” metodolojik yöntemlerle, bu değerleri Kürt kimliği ile muhafaza ederek sürdürmesi özellikle Kürt kadınlarının gelecek dönemlerde kimliklerinden kopmasına büyük bir engel teşkil etmektedir.

Kimlik kopuşunun yaşandığı ve yeniden inşa edilmeye çalışılan Kürt kadın modeli ise Çaha'nın ifadesiyle üçüncü dalga kadın hareketi (Çaha, 2011)

olarak tanımlanabilir. Çünkü kadın hareketlerine baktığımız takdirde siyah kadınların ve beyaz kadınların hareketlerinin farklılaştığını görebilmekteyiz. Bu farklılaşma da esas olan şudur, siyah bir kadınla konuşulduğunda siyah bir kadın gibi cevap verir, beyaz kadın ise beyaz gibi. Fakat siyah kadınların ve Kürt kadınlarının temelde iki durumu mevcuttur, bunların ilki, her iki mücadele de feminizmin ana dayanaklarıdır; ikinci olarak ise her ikisi de etnik mücadeleyi içermektedir (Özcan, 2011, s. 44). Kürt kadınlarına geldiği takdirde Kürt kadınıyla konuşulduğu zaman bir Kürt kadından ne beklenirse vurgular ona göre yapılmaktadır. Örneğin bazı Kürt kadınlarının kurdukları cümlelerde en çok dikkat çeken kavramlar şunlardır: özgürlük, sömürülme, ezilmişlik, eşitsizlik, vb. Bu açıdan Kürt kadın hareketinin BDP aracılığı ile siyasi zemine oturması ve bir feminist dalga yaratması çabası olası olarak görülebilir. BDP'nin, özel alan ile kamusal alan ayrımını vurgulayarak, Kürt annelerine siyasette açtığı alan da yukarıda ifade ettiklerimize benzer bir nitelik taşımaktadır.

5. Demokratik Siyasette Kürt Kadını ve Örselenmiş Gençlik⁸

DÖKH denilen, BDP ile ayrılmaz bütün gibi hareket eden ve kendisini Demokratik Özgür Kadın Hareketi olarak tanımlayan Kürt kadın hareketi yola çıkış amacı Kürt kadınlarını özgürleştirme olarak ifade edilebilir. BDP ile birlikte hareket eden DÖKH, Kürt kadın hareketini sadece BDP içinde bırakmamakta aynı zamanda Kürt kadınının kimlik mücadelesini uluslararası anlamda da sürdürmektedir. Uluslararasından yerel siyasete geldiğimizde, siyasi manevraların kadınları iki açıdan değiştirdiğine şahit olmaktadır. Siyaset bu anlamda kırsaldan gelen kadınlara kentin dilini öğretmektedir ve kadınların yaşam alanlarını değiştirmektedir (Jin u Jiyan, 1999). Kırsal kesim, kadın hangi işlevde bulunursa bulunsun, saygınlık kazansa dahi ikincil konumdan uzaklaştırmamaktadır. Kadın ne yaparsa yapsın erkek söz sahibidir ve bu söz sahipliği erkek çocuk ile devam edip gider (Arıkan, 1988, s. 3).

Siyasetin çocuklara ulaşma biçimine bakıldığında ise iki yol karşımıza çıkmaktadır, bunların ilki ailede öğrenilen süreci temsil ederken; ikinci süreç arkadaş çevresi ile alakalıdır. Ailede öğrenilen süreçte, aile içinde sevilen bir ismin sahip olduğu siyasi düşünce yahut sevilen kişinin kaybı, çocukları siyaset alanına çekmektedir. Bu süreçte siyaset bilgi nosyonu yerine duygu hali olarak algılanır (İnan, 2016, s. 41). Siyasetin bu hali yaygın bir etkinlik alanına geldiği zaman okuma pratiğini de örseler. Siyasal bağlamda bir araya gelen yahut örgütlenen gençler okumanın kazandıracakları yerine belirli bir otoriteye tabi olmayı yeğlerler. Bu bağlamda bir dönem adını sıkça

⁸ Metnin bu kısmında Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nin 9. Cilt ve 47. Sayısında yayınlanan "Ev'den Sokak'a Okul'dan Eylem'e Son Çocuk Sömürge: YDG-H Gençliği" başlıklı makaleme de atıf yapılmıştır. Ve kayıp nesil, PKK terör örgütü tarafından sömürülen/kandırılan/duygusal hassiyetleri ile oynanan ve daha ergenlik yaşına gelmemiş çocuklardır.

işittiğimiz YDG-H gençliği de böyle bir yoğunluğa sahiptir. Eğitim sisteminin güya kendi ideolojilerini temsil etmemesi sebebiyle, sömürü sisteminin bir parçası olmama düşüncesine sahip olmuşlardır. Ontolojik açıdan Kandil'e bağlı olduklarını iddia eden bu yapı çocukları kullanmakta, kandırmakta ve çeşitli niteliklemlerle (Apo'nu Fedailerini) metalaşmaktadır. Ayrıca birbirlerini tanımadan haberleşirler ve farkında olmadan bir araya gelebilirler. (Solomon-Flores, 2001, s. 27-29) söz konusudur. Bu güven ise görenek ve deneyerek oluşan güvene (Demirel, 2008, s. 181) dayanmaktadır. Aynı DEAS gibi bir sonraki amaçlarının ne olduğu belli olmayan YDG-H'nin, DEAS'den tek farkı giyim açısından daha seküler görünmeleridir. İslam ile ciddi mesafeye sahiptirler, kendi bölgelerinde camilerde vaaz veren imamların vaazlarına bile müdahale söz konusudur. İmam, aykırı bir vaaz verdiği takdirde, sert bir uyarı ile ikaz edilmektedir. Zaten, YDG-H'ye katılan seküler gençlerin (*burada YDG-H'de olan istihbarat, örgüt ve cemaatlerin gençlerinden bahsetmiyoruz*) karşı duramayacağı tek olgu, bölgenin habitusu olan dini semboller ve dini değerlerdir. YDG-H'nin kendisini savunduğu alanlara bakıldığında bu alanların göç süreci ile yoğun ilişkili olduğu görülmektedir. Göçün dinamik olduğu ve tek nedenle açıklanamayacak bir süreç olduğunu (İçduygu ve Ünal, 1998, s. 38) bilirsek, YDG-H'nin kendini varetmediği mekânlarda nasıl bir geçmişe sahip olduğunu anlayabiliriz. Bu geçmişin en önemli özelliği ise buradaki insanların ne tam kentleşebilmiş nede tam kentleşememiş olmalarıdır. İki arada kalan sokak yada mahalle sakinlerinin bu durumları, onların varoşlaşmalarına sebep olmuştur. Varoşlar, olumsuz nitelik ve pratiklerin inşa edildiği bir alan olarak ifade edilmiştir (Erman, 2008, s. 997); özellikle 1980'lerde Türkiye'deki dönüşüm sürecinin dışlanmış bir yapıdır (Etöz, 2000, s. 49). Varoşların bu durumları 1980'lerle birlikte başlayan siyasal çatışmalarla daha da pekiştirilmiş ve 1980'li ailelerin çocukları, şimdilerde bu siyasallığı sonuna kadar yaşatmaya başlamışlardır. Kentsel değişim süreci ile toplumsal yapıdaki çözümler; yolsuzluk, yoksulluk, eşitsizlik ve işsizlik gibi birçok olumsuzluğa sebep olmakta ve suç oranlarını arttırmaktadır. (Siegel, 1989, s. 65). Ayrıca kültürel farklılık ve değişimler de suçun nedenleri arasında sayılmaktadır (Dönmezer, 1984, s. 35). Bu sebeple gecekondulaşmanın suçu da beraberinde getirdiği (Yavuzer, 1994, s. 127) belirtilmektedir (Gökçe, 1971, s. 132). YDG-H'nin için yer alan çocukların çoğunun 1990 yıllarına dayanan doğum tarihli olmaları da, içinden geldikleri ailelerin habituslarıyla bu anlamda yakından ilgilidir. Genellikle zorunlu göç mağdurları olarak karşımıza çıkan bu çocuklar, yaşadıkları travmaları belki de bu şekilde sonuçlandırmışlardır. Kazanılmış öfkeli tutum veya tavırlar, devletin elinin şeffaf olmadığını zihinlerine kazınmış ve bu gençlerin PKK'ya yakın saflarda dolaşmalarına sebep olmuştur. Kentlerin yoksul kesimlerinde yaşayan bu gençler, yolları asfaltlanmamış sokaklara, devletin hizmetlerine tam olarak ulaşamamaya ve zengin kesimlerin bulunduğu mahallelere özen duyan bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Alınan eğitim, bulunulan mekân ve daha birçok

özellik, bu gençleri dışa kapatmış ve dolayısıyla YDG-H'ye üye olan gençler, içinde buldukları mekânları adeta özümseyerek öteki olmayı kabullenmiş gibi görünmektedirler. Bir yandan kendilerini ötekileştiren sisteme karşı verdikleri varoluş mücadelesi için ölmeyi bile göze almakta ama biryandan da bunun neden olduğuna tam olarak karar verememektedirler. Çünkü görüştüğümüz gençlerin çoğu okulu terk etmiş ama okuma yazmayı bilen kişilerdi. Onlar, kendi farklılıklarını şiddet metodu ile ortaya koymayı tercih etmişlerdir. Aslında bu yolu kendilerine sunulan bir fırsat olarak görmektedirler, çünkü kahraman olma şansına sahip olduklarına fanatik bir şekilde inanmaktadırlar. Tahayyül ettikleri bu kahramanlık ise kendi kendilerine oluşturamayacakları bir çete yada örgütümsü yapıyla birlikte hayata geçme şansı bulacaktır. PKK'nın vaat ettiği ve YDG-H'li gençlerin – sözde- kahraman olma hayallerine karşılık gelen özgürlükçü söylemler, yapılan bütün eylemlerle böylece bir ideolojiden ziyade ütopya olarak yorumlanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Kürt sorunu bağlamında değerlendirdiğimiz Kürt kadını ve dezenformasyona uğrayan Kürt gençliği, sadece bir terör sorunu ve sonucu olarak algılanmamalıdır. Terörün kullandığı argümanlar ve dil ile BDP'nin birçok zaman ve mekânda kullandığı üslup benzerlik gösterse de, kadınları ve gençleri BDP için cazip hale getiren olgu, sürekliliktir. Bu iki kavram (kadın ve genç) üzerine yapılan her türlü yatırımdan mutlak suretle çeşitli kazançlar elde edilecektir. İdeolojikleştirilmiş Kürt sorunu ile birlikte, Öcalan'ın söylemlerinin ön plana çıkarılması ve inşa edilmeye çalışılan yeni nesil için sosyal bir problem niteliğini taşımaktadır. PKK'nın yıllardır kullandığı yöntemden farklı olarak şiddet içermeyen ama şiddete davet eden bu yeni metod, özellikle gençlere kahramanlık çizgisinde sunulduğu için estetik bir form da taşımaktadır. Kadınlığın yahut anneliğin, çocuk ve ideoloji üzerinden yeniden inşası sonuç açısından benzerlik gösterse de terör sorunundan farklı analiz edilmelidir. BDP'ye sempati duyan Kürtler için modernleşme gelenek açısından yeni ve sorunlu görünmektedir. İşte bu yüzden, Kürtler için analiz edilmesi gereken temel sorun, Kürt gençlerinin BDP'nin temsil etmediği sürece nasıl dahil edilmesi gerektiğidir.

BDP'nin başlattığı modern Kürt kadını/annesi hamlesi aslında Kürt kadın aydınlanmasından farklı olarak kadını siyasi alana çekmek için en önemli girişimlerinden biridir. Öcalan'ın 'Tanrıçalaştırdığı' kadın artık BDP ile yere ayak basmış ve Kürt kadınlarını ulaşılmaz konumdan çıkarmıştır. Bu yüzden BDP, kadını, elle tutulur, gözle görülür ve somut bir şekilde karşılığı olan bir konuma getirilerek, Tanrıçalığı yerine Promete gibi insanlığa hizmet edecek hale getirmiştir yani kadın -*güya*- toplumsallaştırılmıştır (Torun, 2011). Bu anlamda Öcalanizm, sosyalist bir modernleşme içermektedir ve Kürt kadınlarını siyasetin içinde dönüştürüp, onlara Kürt halkı tarafından seçme seçilme hakkı verip, yeni bir Kürt kadın kimliği yaratma çabasının,

kadınlık açısından taraflı, seküler ve farklı bir tanımlamasıdır. Bu tanımlamaya göre, eski kimlikli Kürt kadını yıkılmıştı ve yerine yeni kimlik inşa edilmeliydi, bu kimlik inşa sürecinin temel hedefi özgür bir Kürt kadını oluşturmaktır lakin bu özgür Kürt kadını seküler ve siyasi olacak aynı zamanda da gelenekçi olmayacaktır. Bunun için Kürt siyasetine kadın kotası getirilecek, DÖKH kurulacak, partilerde eşbaşkanlık sistemi uygulanacak, Diyarbakır için kadın bir başkan düşünülecek, yeni kurulan HDP'nin özgür Kürt kadını da diğer bir eşbaşkan olarak Figen Yüksekdağ temsil edecektir. Modernizme yeni dâhil olan Kürt kadınlarına modernizmin getireceği tehlikeleri önlemek için alınan bu riskler/kararlar (Beck, 2011) Kürt kadını ve siyasetini de dönüştürecek, böylece geleceğe yönelik yapılan inşa süreci, kendisine hazırlanacak zemin bulacaktır. Bugün bu zemin hazırlanmaktadır ve zeminin hazırlığı Öcalanizmle devam ettirilmektedir, bu devam edişte bizim temel korkumuz ise gelenek ve özden kopuşun modernizmle yeni tanışan Kürt kadınlarının da yaşayacak⁹ olmasıdır.

Bu sürecin sonunda nereye ait olacağı anlaşılmayan nesillerin yetişmesi ise belki de en olumsuz çıktı olacaktır. Bu sürecin önlenmesi için bölgesel ve yerel değişkenlere göre sunulan bazı çözüm önerileri şunlardır;

- i. BDP veya DÖKH gibi yapılar tarafından bir efsane olarak nitelendirilmiş süreçler, kurulabilecek bir ortak komisyon tarafından yeniden inşa edilmeli ve süreçte Kürt aydınlara da yer verilmelidir;
- ii. YDG-H gibi örgütlere katılan Kürt gençlerini için bölgedeki nüfuz sahibi kişilerle birlikte hareket edilmeli ve İslam dini referanslar ile birlikte süreç inşa edilmelidir. Özellikle Cuma hutbelerinde gençlere yönelik vurgu ile mesafe alınabilir,
- iii. BDP'nin pratik hale getirdiği kurslara karşın kurulabilecek sivil halk kursları sayesinde, özellikle Kürt gençlerine süreci doğru anlatabilmek için anneler ile özel görüşmeler yapılmalı ve eğitimler verilmelidir. Eğitim verilecek mekânlar mahallelerde olmalı ve mahallelerin bir paçası haline getirilmeye çalışılmalıdır,
- iv. Özellikle göç ile gelen Kürt annelere devlet özel ayrıcalıkla birlikte evlerine hizmet götürmeli ve onları bütünün parçası

⁹ Çaha'nın bir makalesindeki şu cümle aslında işin kısa özetidir: "Roza'da yazan bir kadın şunları eklemişti: Türk kadınlarından çok şey öğrendim. Kendi eylemlerimizi nasıl hayata geçireceğimizi, güveni ve dayanışmayı. Jin u Jiyan'da yazan başka bir kadın ise şunları söylüyordu: dünyadaki bütün kadınların kardeş olduğunu ve kadın bilincinin nasıl daha da yükseltilebileceğini Türk feministlerden öğrendim (Çaha: 2011, s. 439).

olarak göstermelidir, Aile ve Sosyal Bakanlığı'na burada büyük sorumluluklar düşmektedir,

- v. Çeşitli illerdeki göç mahallelerine Kuran kursları açılmalı ve bu alan sosyal aktiviteler, Cami mekânları ile birleştirilmelidir, özellikle annelere ADEM'ler (Aile Destek Merkezi) aracılığı ile ciddi sosyal ve dini seminerler ve eğitimler verilmeli,
- vi. DÖKH gibi yapılanmaların, Kürt annelerine yönelik faaliyetleri takip edilmeli, bölgede aktif halde bulunan STK'lar ile karşıt argümanlar geliştirilerek hayata geçirilmelidir. STK'lar aracılığı ile bölge illerinde zaman zaman düzenlenen kermes gibi faaliyetler, bu bağlamda çok etkili olmaktadır,
- vii. Özellikle Doğu ve G. Doğu'da etkin olan medrese geleneği güçlü bir biçimde canlandırılmalıdır. Özellikle suça bulaşmaya açık olan köy çocuklarının bu süreçlerde yer almasının faydalı olacağı inancı taşınmaktadır. Siirt'teki Tillo ve Bitlis'teki Norşin medreseleri pilot uygulama alanları olarak kullanılabilir,
- viii. Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Akademisi, vb. yapılarla bölge anne ve gençlerine, özellikle de kız çocuklara yönelik faaliyetler geliştirmelidir. Fakat geçmiş yıllara yönelik yaralayıcı anların hatırlatılmasından uzak durulmalıdır. Ayrıca çeşitli Halk Eğitim merkezlerinde verilen kursların, bölgede pozitif anlamda dönüşlerinin olduğu vurgulanmalı ve devletin resmi olarak giremediği alanlarda, bu tür sivil organizasyonlarla süreç devam ettirilmelidir.
- ix. Demokratik Toplum Kongresi gibi BDP ile organik bağları olan organizasyonların faaliyetlerine (kitap evi açma ve kitap basma, çeşitli konularda dergiler çıkarma, okuma sahaları oluşturma, kadınlara yönelik halk meclisleri düzenleme, vb.) karşı benzer tedbirler alarak, bölge halkından seçilecek bireylerle süreç kolayca yönlendirilmelidir.
- x. Örgütün kolaylıkla değerlendirdiği alanlarda yeni model ve modern kentleşmeye gidilmelidir. Çünkü kentleşmenin olduğu yerde ne örgüt ne de Kürt gençlerine yönelik başka yapılar, istenilmeyen propagandalarında başarılı olamayacaklardır,
- xi. Erken yaşta evliliğin önüne geçilmeli ve bilinçli annelik rolü için çeşitli rehabilitasyon eğitimleri verilmelidir. Bu süreç

yerel belediyelerin çeşitli mahallelerinde inşa ettiği “Bilgi Evleri” ile devam ettirilebilir.

Öyle görünüyor ki Kürt kadınının bugünkü kopuşunun sebebi DÖKH gibi seküler, aşırı milliyetçi ve İslam’a karşıt yapılanmalardır¹⁰. Çünkü bu yapılanmalar, Kürt kadını sınıfsal anlamda bağlarından koparan ve siyasete sürükleyen örgütlü Kürt kadını organizasyonlarıdır ve kendini siyasal arenada ispatlamıştır; hızlı örgütlenebilen bu tür yapılanmalar bunu ulus bilinciyle özdeşleştirirse Kürt kadınları adına olumsuz gelişmeler yakındır.

Kaynakça

- Açık, N. (2002). Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye’deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi, A. Bora ve A. Günel (Der.), *90’larda Türkiye’de Feminizm* (ss. 279-306). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Agacinski, S.(1998). *Cinsiyetler Siyaseti*, (İ. Yerguz, Çev) Ankara: Dost Yayınları.
- Aktay, Y. (1998). Demokrasiden Önce Ne Alırdınız, *Tezkire*, Mart, (18), 12-38.
- Alakom, R. (2005). Yirminci Yüzyılın Başlarında İstanbul’daki Kürt Kadınları, *Devletsiz Ulusun Kadınları: Kürt Kadını Üzerine Araştırmalar* (ss.75-100). (F. Adsay ve diğ Çev.), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Alış, A. (2011). Türkiye’de Kürt Kadını ve Siyasi Tarihsizliği: 1959-1974, Uluslararası Kürt Kadını Konferansı Bildirileri, (s,148-152), Hakkâri.
- Altındal, Y. (2007). Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Altınkaynak, Z. (2015). Eş Yaşam İlişkilerinin Tarihsel Gelişim Süreci ve Özgür Eş Yaşam, Kolektif, *Jineoloji Tartışmaları*, (ss. 291-318). Diyarbakır: Aram Yayınları.
- Arkan, G. (1988). Kırsal Kesimde Kadın Olmak, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), Aralık, 1-16.
- Ayata, A. G. (1998). Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset, Der: A. B. Mirzaoğlu, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

¹⁰ BDP yerine kurulan HDP’nin kadın eş başkanı Figen Dağ, 25.11.2014 tarihinde doktora tezime not almak için benim de katıldığım bir grup toplantısında “HDP, kadınların partisidir” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade ise BDP’nin geleneğinin HDP’de güçlü bir biçimde devam ettiğini göstermektedir. 25.11.2014. Ankara.

- Aykol, H. (2009). *Türkiye’de Siyasi Parti Kapatmanın Tarihi*, İstanbul: İmge Yayınları.
- Baldemir, H. (2014). *Metropol’de Kürt Kadını*, Ankara: Nam Yayıncılık.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Baytok, E. (2010). *Radikal Demokrasi ve Türkiye’deki Siyasi Partiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beck, U. ve Beck-G. E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*, (N. Ermiş, Çev.), Ankara: İmge Yayınları.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşikçi, İ. (1969). *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar: Göçebe Alikan Aşireti*, Ankara: Doğan Yayınevi.
- Botan, D. (2015). Kadın Tarihimizden Akıp Giden Jineoloji Yeniden İnşanın Temelidir, *Heviya Jine*, Mart-Nisan, (14), 10-13.
- Botan, R. (2015a). Kadın Özgürlük Hareketi Deneyimimizin Geldiği Aşama: Jineoloji, *Özgür Halk*, Mart, 2(7), 34-40.
- Brenner, J. (2012). *Sınıf Siyaseti ve Kadın*, (Dafen Yeşilsu, Çev), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (B. Ertürk Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Ceylan, K. (2015). Kadının Örgütlü Mücadelesi, *Heviye Jinê*, Mart-Nisan, (14), 51-54.
- Clark, J.t (1991). Getting There: Women in Political Office, *Annals of The American Academy of Political and Social Science*, (515), 63-76.
- Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği), *Uzmanlık Tezi*, Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79
- Çaha, Ö. (2011). The Kurdish Women’s Movement: A Third-Wave Feminism Within the Turkish Context, *Turkish Studies*, 12(3), 435-449.
- Çakır, S. (2007). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, H. Birsen Örs (Der.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (ss. 290-310), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Çelebi, A. F. (2007). Türk Modernleşmesinde Oryantalizmin Etkisi ve Kadın Sorununa Yansımaları; Diyarbakır Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Çitçi, O. (1982). *Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Daver, Bülent (1968). Kadınların Siyasal Hakları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 23(4): 121-130.
- Delaney, C. (2001). *Tohum ve Toprak*, (S.A. Somuncuoğlu ve A. Bora Çev), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, Z. (2002). Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Tutumu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Deniz, Ş. (2006). Türkiye’de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Derince, M. Ş. (2012). *Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Anadil*, Diyarbakır: DİSA Yayınları.
- Diñç, M. (2002). Bugünün Türkiye’sinde Kadınların Siyasal Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Çözüm Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Dönmezer, S. (1984). *Kriminoloji*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ensari, D. P. (2012). At The Crossroads of Education and Politics: Kurdish Women Students in İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ercins, G. (2004). Türkiye’de Siyasal Partilerin Siyasal Alanda Kadınlara Yönelik Söylemleri, IV. Sosyoloji Kongresi, Değişen Dünya ve Türkiye’de Eşitsizlikler, *Sosyoloji Dergisi*, 227-244.
- Erman, T. (2001). The Politics of Squatter (Gecekondu) Studies in Turkey: The Changing Representations of Rural Migrants in the Academic Discourse, *Urban Studies*, 38(7), 983-1002.
- Etiler, N. ve K. Lordoğlu (2010). Göçmenlerde Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması, Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler, (s. 93-118), İstanbul.
- Etöz, Z. (2000). Varoş: Bir İstila Bir Tehdit, *Birikim*, (132), 49-53.
- Gök, E. (2015). Ulusal Kurtuluş Mücadele Tarihinde Kadınlar, *Heviya Jinê*, Mart-Nisan, (14), 29-32.

- Gökçe, B. (1971). *Gecekondu Gençliği*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Gökçimen S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, *Yasama Dergisi*, (10), 5-59.
- Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928-1995*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*, (Bekir Berat Özipek, ve diğ. Çev.), Ankara: Adres Yayınları.
- Him, M. (2010) Reproductive Practices: Kurdish Women Responding To Patriarchy, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hirata, H., Laborie, F., Le Doare, H. ve Senotier, D. (2007). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, (G. A. Savran, Çev.), İstanbul: Kanat Kitap.
- Işık, Ç. (2015). En Eski Sömürgecinin Başkaldırısı ve Jineolojinin Doğuşu, Kolektif, *Jineoloji Tartışmaları*, (ss. 237-260). Diyarbakır: Aram Yayınları.
- Işık, D. (2015) Kürt Ulusal Hareketi Bağlamında Osmanlı Dönemi Kürt Kadını, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İçduygu, A.T ve Ünalın, T. (1998). Türkiye’de İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri, Kolektif, *Türkiye’de İç Göç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İnan, S. (2016). Çocuk ve Siyaset: Sosyal Bilgiler Dersinde (Okullarda) Siyaset Eğitimi –Bir Teorik Çerçeve Denemesi-, Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Bildirileri, (s, 38-46), Denizli.
- Jeannierre, A. (2000). Modernite Nedir, M. Küçük, (Der.) *Modernite versus Postmodernite*, (ss. 95-107), Ankara: Vadi Yayınları.
- Jin u Jiyan, (1999). Zorunlu Göç, ve Zorunlu Göçün Kadınlar Üzerindeki Etkileri: 2, *Jin u Jiyan*, (7) 6-14.
- Kadioğlu, A. (1999). *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (Aksu Bora ve diğ., Çev.), İstanbul: Metis Yayınları,.
- Kinglesy D.(1949). *Human Society*, New York: The Mac Millan Co.
- Koç, Y. (2012). Sosyo-Politik Parametreler Açısından Van’daki Siyasal Temsil Anlayışı: İl Merkezi Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Konca, B. (2015). Jineolojinin Hakikat ve Yöntem Tartışması, Kolektif, *Jineoloji Tartışmaları*, (ss. 37-89). Diyarbakır: Aram Yayınları.
- Koyuncu, A. A. (2013). Aile Araştırmaları ve Metodolojisi: Yaklaşımlar ve Yöntemler, M. Aydın: Der), *Sistemik Aile Sosyolojisi*, (ss. 41-96). Konya: Çizgi Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve Etikler, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, (423), 7-9.
- Kuper, A. (2004). *Democracy Beyond Borders, Justice and Representation in Global Institutions*, New York: Oxford University Press.
- Kuran, E.T. (1991). Türkler Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi, *Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi*, (ss.365-370). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kurtgözü, A. (2014). Fransız Devriminden Sonra Kadın ve Siyaset, *Hêviya Jinê*, Mayıs-Haziran, (9), 58-64.
- Malkoç, H. (2009). Kadının Statüsü ile İlgili Görüşlerin Din ve Sosyal Değişme Bağlamında Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahraman Maraş.
- Meulenbelt, A. (1987). *Feminizm ve Sosyalizm*, (E. Demirci, Çev), İstanbul: Yazın Yayınları.
- Miller, D. (1995). *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II (K-Z)*, (B. Peker-N. Kırac Çev.), Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Mojab, S. (2001). The Solitude of the Stateless: Kurdish Women at the Margins of Feminist Knowledge, Shahrzad Mojab (Edt.), *Women of A Non-State Nation: The Kurds*, (ss.1-22). Mazda Publisher. USA.
- Nagel, J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations, *Ethnic and National Studies*, 21(2), 242-269.
- Ozankaya, Ö. (1979). *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 302-312.
- Özcan, A. K. (2011). Mağdur Milliyetçilik Kürt Siyasetinin Demokratik Zaaflığı ve Ulus Açmazı, *Ekonomik Yaklaşım*, 22(80), 79-120.
- Öztürk, Zerrin A. (2012). Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1-33.
- Özyakışır, D. (2017). Göç Olgusuna Etnik Kimlik Açısından Bir Yaklaşım: Kars Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1130-1138.

- Pitkin, H. F. (1972). *The Concept Of Representation*, London: University Of California Press. Berkeley.
- Roy, O.(1995). *Siyasal İslam'ın İflası*, (C. Akalın, Çev), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sanlı, L.(2011). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gelişme Koşulları, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 53(1), 55-74.
- Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavramı*, (E. Göztepe, Çev), İstanbul: Metis Yayınları.
- Serim, T. (1972). *Türkiye'de Aile Yapısı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Siegel, L. J. (1989). *Criminology*, St.Paul (Ed.), NewYork: West Publishers Company.
- Sirman, N. (2008). Kadınların Milliyeti, Tanıl Bora (Der.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4. Cilt: Milliyetçilik*, (ss. 226-244), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Solmaz, S. (1984). *Aile Sosyolojisi Ders Notları*, Elazığ.
- Solomon, R. C. ve Flores, F. (2001). *Güven Yaratmak*, (A. Kardam, Çev), İstanbul: MESS Yayınları.
- Squires, J. (2007). *The New Politics of Gender Equality*, Hounsmills, Basingstoke: Palgrave.
- Şahin, N. (2015). Cinsellik ve Cinsel Politika, *Jineoloji Tartışmaları*, Kolektif, (ss. 319-340). Diyarbakır: Aram Yayınları.
- Şahinkaya, R. (1975). *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Ankara: Kardeş Basımevi.
- Şener, E. (1979). Cumhuriyet Türkiye'sinde İctihatların Işığında Aile Yapısının Değişimi, *Türkiye'de Ailenin Değişimi Yasal Açıdan İncelemeler*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 109-127.
- Şimşek, A. A. (2011). Türk Modernleşmesinde Kadının Konumu ve Etkisi, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (1), 597-607.
- Taslaman, C. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam*, İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Taşdemir, N. (2015). Avrupa Merkezli Bilim Anlayışına Jineolojik Bir Bakış, Kolektif, *Jineoloji Tartışmaları*, (ss. 171-200), Diyarbakır: Aram Yayınları.
- Taşdemir, S. (2007) The Awakening Of Kurdish Women Within Kurdish Nationalist Movement: Women As Subject, Women As Symbol?,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları.

Tekeli, Ş. (1991). Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının Öyküsü, Necla Arat (Der.), *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Katılım*, (ss, 100-136), İstanbul: Cem Yayınları.

Tekin, M. (2004). *Kutsal, Kadın ve Kamu*, İstanbul: Açılım Kitap.

Tokdoğan, N. (2013). Kürt Kadınların Sesi: Bir Karşıt Kamusal Pratiği Olarak Hêviya Jinê Dergisi, *Fe Dergi, Feminist Eleştiri*, 5(2): 37-52.

Tokuroğlu, B. (2003). Tek Parti Dönemi Toplumsal Cinsiyet Anlayışı (1923-1946), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Torun, H. (2011). Murathan Mungan'ın Geyikler Lanetler Oyununda "Cudana" Karakteri Bağlamında Geyik Kültü ve Kadın, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (1), 523-529.

Tuğluk, A. (2012), Açılış Konuşması, Kolektif, *Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratik Özerklik*, (ss. 12-24). İstanbul: Aram Yayınları.

Uçar, M. A. (2003). *Aile İçi Şiddet ve Ailenin Korunması Yasası*, Ankara.

Uluç, A. V. (2010) Kürtlerde Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret, *Mukaddime*, 2: 35-52.

Yalçın-Heckman, L. (2006). *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, (G. Erkaya, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yalçın-Heckmann, L. (1989). On Kinship, Tribalism And Ethnicity In Eastern Turkey, P. A. Andrews (Ed.), *Ethnic Groups in the Republic of Turkey* (ss.622-631). Wiesbaden: Dr.Ludwig Reichert,

Yaraman, A. (2006). 72 Yılın Ardından Kadını İçermeyen Siyaset, *Toplumsal Tarih*, (156), 14-22.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, Mehmet (2013). Yaşayan Tanıkların Yaşanmışlıkları Işığında Geleneksel Kürt Aile Yapısı ve Aile İçi İlişkiler, Kimlik, Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlı'dan Günümüze Kürtler Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (s, 320-335), Bingöl.

Yıldırım S. (2015). Tarihten Günümüze Kadın ve Politika, Kolektif, *Jineoloji Tartışmaları*, (ss. 449-472). Diyarbakır: Aram Yayınları.

Zeynelođlu, S., Civelek, H. Y., Cořkun, Y. (2011). Kürt Sorununda Antropolojik ve Demografik Boyut: Sayım Ve Araştırma Verilerinden Elde Edilen Bulgular, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1): 335-384.

Zihnioğlu, Y. (2009). Kadın Kurtuluřu Hareketlerinin Siyasal İdeolojiler Boyunca Seyri (1908-2008), Ö. Laçiner (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 9 (Dönemler ve Zihniyetler*, (ss. 805-817). İstanbul: İletişim Yayınları.

